

דיו means ink

דיו דיותא -

OVERVIEW

דיו discusses the composition of תוספות.

אומר רבינו תם דדיו שלנו הוא קרוי דיו ולא אותו שעושין מעפצים דהוא לא מיקרי דיו –
The ר"ת says that our ink is called דיו,¹ but not the ink which is made from
עפצים,² for that is not called דיו –

דיו proves that עפצים is not תוספות:

מדתני רבי חנינא כתבו במי טריא ואפצא³ כשר משמע דלאו היינו דיו –
For ר' חנינא taught a ברייתא, 'if he wrote it with טריא (rain) and אפצא water it is
(משנה) דיו (of our משנה) indicating that אפצא is not דיו; 'כשר'
דלא תני אלא הנך דלא תני במתניתין⁴ –

For the ברייתא taught us only about the inks which are not taught in our משנה;
indicating that אפצא (or עפצים) is not דיו –

תוספות offers another proof that עפצים are not דיו:

ובסמוך דפריך ארבי אבהו דאמר במי מילין מרבי חנינא אמאי לא פריך מדיו דמתניתין –
And shortly⁵ when the גמרא challenges ר' אבהו, who said that we write first with
מילין, the גמרא challenges this from ר"ה⁷, why did not the גמרא challenge ר"א⁶ מילין
from our משנה which mentions דיו?!⁸

תוספות brings an additional proof that דיו is not from עפצים:

ועוד דספר תורה בעי דיו כדאמרין בהבונה (שבת דף קג,ב) כתבה שלא בדיו יגזז –
And furthermore a ברייתא states in ס"ת requires that it be written in דיו as the
פרק הבונה, 'if he did not write it with ink it should be hidden' (it cannot be used) -

¹ See תוה"ר who writes: דיו – the ink which is made from tree bark and it is cooked in order to make it thick, that is called דיו.

² עפצים are gall nuts, which are growths on trees (caused by microbes). They are used in making ink.

³ עפצים is the same as אפצא.

⁴ There is no need for ר' חנינא to repeat what the משנה already taught us that we may write with דיו.

⁵ The גמרא (on the bottom of this עמוד) discusses various methods how we can have witnesses sign if they do not know how to write (sign).

⁶ ר"א said we first sign it with מילין, which is water in which עפצים were steeped (see רש"י ד"ה במי), and then the מילין sign with regular ink on top of the מילין.

⁷ ר"ה ruled that that אפצא is a proper כתב, so if the מילין sign on top of the מילין (which is identical to the אפצא), it will be a כתב ע"ג כתב which is not כשר.

⁸ If the דיו mentioned in our משנה is made from עפצים, then how can the מילין write on the מילין it is a כתב ע"ג כתב! It is preferable to refute (or prove) from a משנה than from a ברייתא.

ואספר תורה קאי כדמשמע בהקומץ רבה⁹ (מנחות דף לא,ב) –

And that ברייתא which requires דיו, is referring to a ס"ת as is indicated in פרק – הקומץ רבה

והיכי כתבין בדיו של עפצים על קלף של ספר תורה שהוא מעופץ¹⁰ –

So how can we write with ink that contains עפצים on the parchment of a ס"ת which is coated with עפצים –

והא אין מי מילין על גבי מי מילין¹¹ –

Since the rule is that מי מילין on top of מי מילין is not a כתב.

עפצים concludes with another proof that דיו does not contain תוספות:

ועוד מדקדק רבינו תם מהא דאמרין בפרק ב' דנדה (דף כ,א) –

And in addition the ר"ת infers from that which the גמרא relates in the second פרק of נדה, that –

רבי אמי פלי קורטא דדיותא ובדיק¹² והיינו דיו שלנו שהוא יבש ושייך לומר בו פלי קורטא –
'cracked open a clump of ink and checked', and that can only be our ink, which is dry and it is applicable to say he cracked open a clump; however ink which is made with עפצים is not clumpy (it runs) and cannot be cracked.

תוספות responds to an anticipated difficulty:

והא דאמר בפרק במה מדליקין (שבת דף כג,א) כל השרפים יפים לדיו ושרף קטף¹³ יפה מכולן –

And that which רב הונא said in פרק במה מדליקין all שרפים are good for the manufacture of ink and the שרף קטף is better than all –

ההוא שרף לאו היינו גומי¹⁴ דאין דרך לתת גומי אלא בדיו של עפצים¹⁵ –

That שרף is not גומי, for it is not customary to include גומי only into עפצים ink –
אלא אומר רבינו תם דשרף הוא לחלוחית קליפת העץ שעושין ממנו דיו שלנו –

But rather, says the ר"ת that שרף is the moisture of the tree bark from which we make our ink; תוספות offers proof that שרף can mean moisture (and not only resin) –

כמו זו שירפה מצוי דפרק קמא דנדה¹⁶ (דף יב,ב) דהיינו לחלוחית דמים שבאשה –

Like the גמרא states in the first פרק of נדה, 'this one has sufficient

⁹ In the same ברייתא (as כתבה שלא בדיו יגנו) it also states כתבה כשירה יגנו. The גמרא in מנחות cites that part of the ברייתא (that מזוזה) and concludes that that ברייתא is discussing a ס"ת (not a מזוזה).

¹⁰ See גיטין יט,א תוס' ד"ה אין on the very bottom of the עמוד ב' that רש"י ד"ה אין.

¹¹ See footnote # 5 that מי מילין is made with עפצים. See 'Thinking it over'.

¹² He would compare the color of the ink to the color of the דם (נידה) which was black.

¹³ קטף is a type of plum tree (also called sloe).

¹⁴ See ד"ה שרף there רש"י which he translates as גומ"א. This is gum arabic (which is made from the resin of trees).

¹⁵ This would contradict the view of the ר"ת that דיו contains no עפצים and by extension no גומי.

¹⁶ The גמרא there is discussing the difference between a בתולה and other woman regarding נדה. The word שירפה is used in the same context as שרף, meaning moisture.

moisture', which is referring to the moisture of the blood found in a woman.

תוספות offers another proof that שרף means moisture and not גומי:

ובפרק כל שעה (פסחים דף לט, א) ירק מר יש לו שרף וירק אין לו גומי אלא לחלוחית –

And in פרק כל שעה it states, ‘a bitter vegetable has שרף’, but a ירק has no גומי only moisture; proving that שרף can refer to לחלוחית.

הלכה ruling: issues a תוספות

ומתוך כך אוסר רבינו תם לכתוב ספר תורה בדיו של עפצים¹⁷ —

And because of this the ת"ר prohibits writing a ס"ת with עפצים ink.

תוספות responds to an anticipated difficulty:

וּמָה שֶׁשֶׁמֶשׁמַע בִּפְרָק כָּל כְּתָבִי (שַׁבָּת דף קטו, ב) דְּכָל סְפָרִים לֹא בָעוּ דְיו חוּץ מִמַּגִּילָה¹⁸ –

And that which seems to appear in פרק כל כתבי that all ספרי קודש do not require
דין, except for מגילה, which (seemingly) contradicts the ruling of the ר"ת -

פִּירְשְׁתִּי בַּפֶּרֶק כָּל כְּתָבִי:¹⁹

I explained it in פרק כל כתבי

SUMMARY

A ת"ס must be written with דיו, which contains no עפצים.

THINKING IT OVER

אין מי עפצים (מעופץ) ס"ת which is asks how can we write with ink of פסול is because רש"י בד"ה דאפצא See מילין ע"ג מי מילין וניכר כתיב וכו' ואינו ניכר. However when we write a ס"ת with עפצים ink it is obviously ניכר, so why should it be פסול?!²¹

¹⁷ It is forbidden even if the ס"ת is not מעובד בפצים (where it is surely אסור since מי מילין ע"ג מי מילין), but rather it is מעובד בסיד (with lime), nevertheless it is אסור.

¹⁸ The *there* states: *אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו* (but not a "ס"ת). seemingly indicating that only *מגילה* requires *דיו*.

¹⁹ עיי"ש, discussing when we can save it from a fire, ר"י answers that the ד"ה מגילה.

²⁰ See footnote # 11.

²¹ See בל"י אות תמב.